

KITEKINTŐ

110 Cserti Csapó Tibor: Elillant évtized III.

Cserti Csapó Tibor

Elillant évtized III.

A cigány, roma csoportok társadalmi integrációjának alakulása a lakhatási körülmények terén a kelet-közép-európai régió országai-ban a Roma Integráció Évtizede eredményeinek tükrében

A kelet-közép-európai cigány népesség társadalmi beilleszkedését erősítő projektek közül az elmúlt évtizedek egyik legfontosabb kezdeményezése a Roma Integráció Évtizede elnevezéssel futó program volt. A térség országaiban számos, a cigányság helyzetének javítását célzó projektet, kormányzati kezdeményezést hívtak életre a központi kormányzatok, s ezek hatásának nyomon követésére a „Dekádöt” irányító budapesti titkárság¹ olyan mérőmodszert dolgozott ki, amely alkalmas lehet a változások indikálására. Az eredményeket az Évtized lezárulta után nyilvánosságra hozták². Különösebb vizsgálódások nélkül is nyilvánvaló, hogy a cigányság helyzete a felhasznált támogatások ellenére az elmúlt évtizedek során nem javult, hanem romlott.³ E tanulmányban ugyanakkor arra teszünk kísérletet, hogy a lakhatás terén megfigyelhető hátrányos helyzet romló tendenciáit a statisztikai adatok tükrében is megerősítsük.

A Romológia folyóirat 11. és 12. számában már bemutattuk az indikátor rendszer működését, annak módszertani problematikáját, illetve azt, mennyire használhatók fel ezek az adatok a tényleges folyamatok ábrázolására, ezen kívül ismertettük az egyes partnerországokban az oktatás⁴ és a foglalkoztatás⁵ területén regisztrált változásokat.

Szociálgeográfus, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék

1 <http://www.romadecade.org/>

2 Roma Inclusion Index 2015. Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation, Budapest, 2015. <http://www.rcc.int/romaintegration2020/files/user/docs/Roma%20Inclusion%20Index%202015.pdf> (Letöltés: 2016. október 26.)

3 BENKŐ János: A cigányság felzárkóztatására fordított támogatások mértéke és hatékonysága. In: Vizi Balázs (szerk.): *A romapolitikák értékelési módszerei és a magyar kormányzatok romapolitikái*. Nemzeti Közszerkesztési Egyetem, Budapest, 2014. 5-16. http://real.mtak.hu/16483/1/tanulmanykotet_roma.pdf (Letöltés ideje: 2017. október 7.)

4 CSERTI CSAPÓ Tibor: Elillant évtized? A cigány, roma csoportok társadalmi integrációjának alakulása a kelet-közép-európai régió országaiban az oktatás területén a Roma Integráció Évtizede eredményeinek tükrében. *Romológia*, 2016/11. 10-28.

5 CSERTI CSAPÓ Tibor: Elillant évtized II. A cigány, roma csoportok foglalkoztatás-politikai integrációjának alakulása a kelet-közép-európai régió országaiban a Roma Integráció Évtizede eredményeinek tükrében. *Romológia*, 2016/12. 6-26.

A prioritási területek közül e számban, annak tematikájához illeszkedve a RIÉP lakhatási mutatóit vesszük górcső alá.

A Roma Integráció Évtizede Program (RIÉP) 2005-2015, a roma emberek társadalmi-gazdasági helyzetének, társadalmi befogadásának erősítése céljával létrejött nemzetközi kezdeményezés a jelentős roma lakosságú európai országok között. Célja, hogy felgyorsítsa a romák társadalmi és gazdasági integrációját, és egyben hozzájáruljon a romákról alkotott kép pozitív irányú átalakulásához, továbbá, hogy közelebb hozza egymáshoz a kormányokat, kormányközi és nem kormányzati szervezetet, valamint a roma civil szervezeteket a romák életkörülményei – átláthatóan és mérhetően történő – javításának felgyorsítása érdekében.⁶ Jelen tanulmány a RIÉP 2005-ös „bemeneti” és 2014-es „kimeneti” mutatói közül azokat vizsgálja és értelmezi, amelyek a régió országaiban élő cigány csoportok lakókörülményeire, lakásviszonyaira vonatkozóan, s az egyes országok többségi lakosságához e téren mérhető hátrányhelyzetüket illetően adnak képet.

Az írásban a roma, cigány csoportok alcsoportjainak különbségeitől eltekintve (hiszen ezen kategóriák a társadalmi helyzet, az integráltság, lemaradás szempontjából irrelevánsak) a Dekád nemzetközi dokumentumainak terminológiáját követve a roma szót használjuk a vizsgált közösségek megjelölésére.

A Roma Integrációs Index lakhatási körülményeket vizsgáló mutatói

A roma integrációs index mutató közül az alábbiak vonatkoznak a lakókörülményekre:

Hajléktalanok aránya – a teljes populációhoz viszonyítva. Azon személyek, aki az utcán, fedél nélkül, nem szokásos szálláshelyen élnek, vagy gyakran váltogatják tartózkodási helyüket.
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya
Ingtatlan tulajdonnal rendelkezők aránya – azon személyek aránya a teljes népességből, akik rendelkeznek érvényes, a saját, vagy velük egy háztartásban élő személy nevére szóló tulajdoni, albérleti, szociális bérleti szerződéssel.
Szegregált környéken élők aránya – a teljes roma népességhez viszonyítva. Szegregált környéknek számít az a lakóhely, amely dominánsan romák által lakott (az ott élők legalább 80%-a a roma csoportba tartozik). A meghatározást az egyes országok a rendelkezésükre álló adatforrásoktól függően többé-kevésbé tudták betartani. A környék a lehető legkisebb térbeli egységet (általában néhány utcányi területet) ölel fel. A mutató nem használható a többségi népességhez való viszonyításra, hisz ott nem értelmezhető.
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő) – A háztartásban élő személyek egy lakóhelyiségre (nappali és hálószobák) jutó átlagos száma

A Roma Integrációs Index számítása során használt 27 mutató 2005-ös és 2014-es értékei abszolút jelzőszámok, alkalmasak az egyes országokban élő roma csoportok tényleges társadalmi helyzetének felvázolására az egyes indikátorok területén. A belőlük képzett összesítő index azonban nem az. Már nem a csoport tényleges helyzetére, hanem a többségi társadalomtól való leszakadás mérésére használható.

Az indikátorok értelmezésénél tehát azt is figyelembe kell venni, hogy a többségi

6 A Roma Integráció Évtizede Program által megjelölt célok megvalósulási folyamatának monitoring-vizsgálata Magyarországon a 2005-2009 közötti időszakra vonatkozóan. Kurt Lewin Alapítvány, Budapest, 2010. http://www.romadecade.org/cms/upload/file/g317_file3_decade_of_roma_inclusion_hu_fin.pdf (Letöltés ideje: 2016. október 26.)

népesség és a cigány lakosság társadalmi távolságát jelző értékek nem az abszolút élet-körülményekről adnak tájékoztatást. Sokkal inkább szubjektív adatok, amelyek a viszonylagos lemaradásra mutatnak rá a cigány csoport, vagy azon belül a roma nők esetében. Például előfordulhat, hogy egy viszonylag fejlettebb ország össztársadalomra vonatkozó mutatóihoz képest erőteljes lemaradást képviselő roma populáció helyzete objektív szinten sokkal rosszabb, mint egy a teljes népesség esetében alacsonyabb fejlettségi értékekkel jellemezhető szinthez képest viszonylag kisebb lemaradást elszenvedő roma népességé. De természetesen az is lehetséges, hogy egy kedvező társadalmi mutatókhoz képest erős lemaradással leírható roma közösség helyzete objektíven még mindig kedvezőbb, mint az eleve rosszabb összértékkel jellemezhető össznépességtől alig elmaradó roma közösség abszolút mutatói.

A következőkben emiatt a Roma Integrációs Index értékeinek összehasonlító vizsgálata során csupán a nagy társadalomhoz képest kimutatott elmaradásban tapasztalható rangsor rajzolódik ki, ahol az alacsony értékek a társadalomba való relatív integráltságot, míg a magasabb jelzőszámok a roma csoport társadalmi kizáródásában tapasztalható nagyobb távolságot képviselik.

A lakhatás területén az egyes kormányoktól bekért mutatók közül a hajléktalanok arányára vonatkozó adatok problémásak voltak már az Évtized változásait tanulmányban összegző Titkárság számára is, s így van ez jelen tanulmány esetében is, ugyanis öt ország egyáltalán nem biztosított mutatókat, további három esetben pedig csak a későbbi mutatók álltak rendelkezésre. Az ivóvíz- és elektromos-hálózatba bekapcsolt lakások arányára vonatkozóan jó adatbázis állt rendelkezésre az elemzéshez, míg a lakástulajdonnal rendelkezők esetében a kiinduló értékek három országnál hiányoztak, már maga a fogalom meghatározása is nehéz harmonizációt igényelt a kormányzati szervek eltérő értelmezései és adatközlései miatt. A szegregáltan elhelyezkedő lakások esetében három ország nem biztosított induló mutatókat, s csak egy hiány mutatkozott a kimeneti mérésnél. A túlszűfoltóság vizsgálata esetében az indikátort eltérően értelmezték az egyes országokban. Egyesek az egy személyre jutó helyiségek számát, mások az egy szobára eső személyeket közölték, de az egy főre jutó lakónégyzetméter is megjelent a mutatók közt. A legpontosabb képet az utóbbi nyújtja, hisz független a szobák méretétől. A bázisév három ország adatán kívül a mutató rendelkezésre állt az értékeléshez, ám a mérési mód egységesítésére kell törekedni a jövőben. A lakhatással kapcsolatban kevés lehetőség volt a nők hátrányhelyzetére történő reflektálásra, miután a lakhatással kapcsolatos adatok általában a családra, s nem külön a férfi, vagy a nő lakókörülményeire irányulnak.

Eredmények, tendenciák

ALBÁNIA

A kormánynak a 2010-2015-ös időszakra vonatkozó akciótervét 2011-ben fogadták el. Ennek a lakhatási körülményeket értékelő beszámoló része szerint a romák általános életkörülményei nagyon hasonlóak minden olyan régióban, ahol élnek az országban. A legtöbb olyan terület, ahol a romák laknak, informális és nem rendelkezik olyan alapvető infrastrukturális ellátottsággal, mint a szennyvíz rendszer, a hulladékszállítási szolgálta-

GALÉRIA

tás, az ivóvízellátás vagy a megfelelő közúti megközelíthetőség. A lakások többsége átmeneti otthon, nem biztonságosak és nem védenek meg az időjárás viszontagságaitól. A Világbank által végzett tanulmány szerint a romák 45 százaléka nem fér hozzá a vezetékes ivóvízhez otthonában⁷, mert a vízvezetékek nincsenek beépítve. Ugyanaz a tanulmány azt jelzi, hogy a romák 88%-a úgy tulajdonosa a lakásának, hogy privatizáció, vagy öröklés útján jutott hozzá. Az új építésű házak viszont a legtöbb esetben engedély nélkül épülnek fel. A földtulajdon az egyik olyan probléma, amely számos nehézséget okozott a lakásstratégia kidolgozása során, mivel gyakran azok a területek, ahol a romák élnek, nem tartoznak azokhoz a környékekhez, amelyeken a helyi önkormányzatok a legalizációs eljárást le akarják folytatni. A Közszolgáltatási, Telekommunikációs és Közlekedési Minisztérium (MPWTT) nem hivatalos adatai szerint a roma származású személyek csak 4,3 %-a tulajdonosa annak a teleknek, amelyen az otthona épült. E területek 8,7%-a az állam, míg 87%-a egyéb tulajdonos kezében van. 2007-ben a Minisztérium meghatározta a lakhatási és infrastrukturális fejlesztési igényeket a romák által lakott területeken. A roma településeken összegyűjtött adatok szerint Albániában 464 új lakás építésére és 443 meglévő lakás rehabilitációjára van szükség. Költségbecslések is készültek (beleértve a szennyvízhálózat bekötését, a vízellátást, a közúti közlekedés megteremtését, valamint a folyóvizek rendezését a romák által lakott területeken).

A már létező kezdeményezések közt sorolja fel stratégiai terv, hogy miután a minisztériumban felmérték a lakhatási és infrastrukturális igényeket az összes roma települé-

7 DE SOTO, Hermina – BEDDIES, Sabine – GEDESHI, Ilir: *Roma and Egyptians in Albania: From the social exclusion to the social inclusion*. The World Bank, Whasingtob D. C., 2005.

GALÉRIA

sen, 5 városban, nevezetesen Tirana, Korca, Kucova, Bilisht és Pojan településeken önkormányzati finanszírozással elindított, a lakások és infrastruktúrák rehabilitációjával foglalkozó projektek kezdődtek. A célalap 2008-ban 30 millió Eurót tett ki, amelyből csak 10 milliót sikerült felhasználni az önkormányzatokkal való nem kielégítő koordináció következtében. Az olyan nagy számú roma népességet tömörítő városokban, mint Tirana, vagy Elbasan, vízhálózat és csatorna építésekre, az utak javítására került sor. A minisztérium a 2007-es költségvetésbe pilot programokat is beépített négy kísérleti területen, 89 meglévő ház felújítására és 154 új ház felépítésére. Az albán kormány egy másik kezdeményezése 2007-ben az 1100 hajlék nélküli család elhelyezésére irányuló szociális lakásépítési program. Ez a projekt számos olyan önkormányzatot is érint, amelyek területén nagy lélekszámú roma közösségek élnek. Bár várhatóan a romák nagy csoportjai fogják élvezni a program előnyeit, jogi segítségre lesz szükségük, hogy megfeleljenek a vonatkozó kritériumoknak. A közösség lakóövezeteinek rehabilitációjához szükséges pénzeszközök nagyságát 886 millió Lek-re becsülték. Az MPWTT által szolgáltatott információk rámutatnak többek között arra, hogy a jelenlegi jogi keret a lakhatáspolitikai terén nem foglalkozik az olyan családok igényeivel, akik nem rendelkeznek jövedelemmel, vagy amelyek a vonatkozó európai meghatározás szerint hajléktalannak minősülnek. Továbbá a dokumentum rámutat arra, hogy az állami és önkormányzati szervek közt hatékonyabb kommunikációra lenne szükség a lakhatás terén érvényesülő diszkrimináció elleni jogi szabályozás kidolgozása során. A romák számára az állami szabványoknak megfelelő lakhatási és infrastrukturális szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása érdekében a következő intézkedéseket látja szükségesnek a stratégia:

- Frissíteni kell a lakhatási igények összeírását minden olyan településen, ahol a roma közösségek élnek.

- Új házak építése és lakhatatlan lakások rekonstrukciója a roma családok számára.
- A romák által lakott területeken a víz- és szennyvízprojektek kiemelt finanszírozása.
- másodrendű közúti infrastruktúrákkal kapcsolatos projektek elsőbbségi finanszírozása a romák által lakott területeken.
- A roma egyének kiemelt kéréseinek kezelése a földtulajdonlás eseteinek megoldása érdekében, az illegális építési és legalizációs kérdésekkel kapcsolatban, illetve a vonatkozó jogszabályok végrehajtása terén.
- A helyi szociális lakhatási programok elfogadása és végrehajtása a rászoruló családok számára (szociális bérlakások, olcsó lakások, földterület értékesítése infrastruktúrával és építési engedélyek kiadása).⁸

A RIÉP számára az albán hatóságok által átadott be- és kimeneti mutatók segítségével betekintést kaphatunk, hogy mennyire volt eredményes ez a rövid távú beavatkozási kísérlet.

A lakhatási körülményeket vizsgáló mutatók változásában majd az összes adat tekintetében romló tendencia figyelhető meg. Kivételt képez a vezetékes ivóvízhez való hozzáférés, ahol minimálisan, de javult az érték, s némileg csökkent a társadalmi kirekesztettség, de a roma népesség majd kétharmada továbbra is olyan lakásokban él, ahol nincs vezetékes ivóvíz (58%), s a teljes albán lakosság esetében ez az érték „csak” 34%. Az országban a vizsgált 10 év alatt sokat javult a vezetékes víz ellátottság, mert 2005-ben még az ország majdnem fele nélkülözte ezt a szolgáltatást, s a roma népesség lemaradása akkor is markáns volt (72% közkútból, vagy más forrásból szerezte vizét). Az ivóvíz-hálózat fejlesztési tendencia azonban nem célzottan a roma populáció lakta környékekre fókuszált.

A hajléktalanok közt továbbra is felülreprezentáltak a roma közösség tagjai, s míg az évtized kezdő évében 13-szoros volt egy roma ember esélye, hogy az utcán éljen, a záró évben ez a különbség már 15-szörösre növekedett.

A villamos energia hálózatra nem kapcsolt lakásokban élők tekintetében romló folyamat figyelhető meg, s ennek hátterében valószínűleg a szolgáltatásból történő kikapcsolások állhatnak. Miközben a hálózat az egész országban rendelkezésre áll, a romák közt 6%-ról 11%-ra nőtt azok aránya, akik nélkülözik az áramellátást. Az ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya általánosságban csökkent valamelyest (az albán lakosság 94%-áról 91%-ra). Ez mögött talán a nemzetközi banki folyamatok fedezhetők fel. A romák lemaradása e mutató tekintetében is erőteljesebben nőtt, mert míg 2005-ben csak 83%-uknak volt ingatlan tulajdona, ez a mutató 2014-re már 74%-ra csökkent, s így a kirekesztettség 6%pontnyit emelkedett.

A szegregátumokban élők aránya is romló tendenciát tükröz, 43%-ról 48%-ra emelkedett. Nem változott ugyanakkor a lakosságúrságra vonatkozó adatban felfedezhető hátrányhelyzet, mind a teljes népesség, mind a romák lakásai esetében az egy lakóhelyiségre jutó lakók száma azonos mértékben csökkent. Ennek ellenére a romák lakásai továbbra is zsúfoltabbak, 2014-ben Albániában a mutató 1,3, míg a romák közt 2,3, valószínűsíthetően a családokban vállalt több gyermek miatt.

8 MALEVI, Jorida (ed.): THE DECADE OF ROMA INCLUSION. National Action Plan 2010-2015. Tirana, 2011. <http://www.al.undp.org/content/dam/albania/docs/The%20Decade%20of%20Roma%20Inclusion%20-%20National%20Action%20Plan.pdf> (Letöltés ideje: 2016. október 26.)

ROMOLÓGIA

Mutató	2005 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			2014 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2005) (saját számítás)	A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2014) (forrás: Polónyi I., 2016.)	Változás 2005-2014 a roma népesség lemaradásában (saját számítás)
	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők			
LAKHATÁS									
Hajléktalanok aránya	56	38	23	51	48	38	16	3	-13
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya	25	35	21	20	45	36	10	25	+15
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya	14	48	60	18	43	54	30	25	-5
Ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya	9	41	57	12	29	38	32	17	-15
Szegregált környéken élők aránya	na.	na.	na.	na.	na.	na.	na.	na.	na.
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)	6	30	45	10	19	28	24	9	-15

BOSZNIA-HERCEGOVINA

Az országban élő roma népesség jelentős hányada hajléktalan, s e csoport aránya erősen megnövekedett a vizsgált időszakban. Akiknek van lakóhelye, azok közül is sokan nélkülözik a víz és elektromos hálózatokat. A vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásokban élők aránya amúgy is magas volt az országban 2005-ben, s úgy tűnik az adatokból, hogy ezt a problémát 2014-re sem sikerült megoldani. Hozzá kell tenni, hogy valószínűleg nem pontos adatokat szolgáltatott Bosznia-Hercegovina e mutató tekintetében, hiszen ha igaz, hogy a roma népesség egyötöde ilyen körülmények közt él 2014-ben, akkor ennek ország össznépességének mutatóit is rontania kellene. Mindenesetre a korábbi 11%-hoz képest jelentősen nőtt a vezetékes vizet nélkülözők aránya a romák közt.

Az áramellátás tekintetében hasonló a helyzet. Bár itt csak két százalékos volt az országban 2005-ben a hálózatra nem kapcsolt lakásokban élők köre (szemben a roma népesség 17%-ával), a 2014-es adatokban már országosan 0% az érték, miközben ekkor az ország lakosságához szintúgy hozzászámítandó romák 15%-a áramellátás nélküli lakásban él. A mutatók tehát itt is ellent mondanak egymásnak. A romákra vonatkozó közölt adatokban azonban enyhe javulás folyamata érhető tetten. Ám a lemaradás ezek tükrében változatlan.

Az ingatlan tulajdonnal rendelkezők arányáról nincs országos kontroll adat, a roma népességnél azonban nagyon rossz (s közben romló) eredményeket közöltek, a dekád elején jellemző 54%-os arány az évtized végére 49%-ra módosult az ingatlan tulajdonnal rendelkezők köre tekintetében.

Az erősen hiányos adatközlésből annyi szűrhető le, hogy a roma lakások háromnegyede szegregált környéken helyezkedik el. A laksűrűség mutatói is nehezen értelmezhetők: Itt csak 2014-es adatokat láthatunk, ezek szerint viszont a romák körében jóval kedvezőbb ez a mutató, mint az össznépesség esetében, ami ellent mond a Dekád zárójelentése ország összegző megállapításainak, miszerint az országban élő romák jelentős hányada szenved a túlszűfolt lakások miatt.⁹

Mutató	2005 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			2014 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2005) (saját számítás)	A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2014) (forrás: Polónyi I., 2016.)	Változás 2005-2014 a roma népesség lemaradásában (saját számítás)
	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők			
LAKHATÁS									
Hajléktalanok aránya	n. a.	15	n. a.	5	35	n. a.	n. a.	30	n. a.
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya	7	11	n. a.	0	20	n. a.	4	20	+16
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya	2	17	n. a.	0	15	n. a.	15	15	0
Ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya	n. a.	54	n. a.	na.	49	n. a.	n. a.	na.	n. a.
Szegregált környéken élők aránya	n. a.	n. a.	n. a.	na.	72	n. a.	n. a.	na.	n. a.
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)	n. a.	n. a.	n. a.	1,1	0,6	n. .	n. a.	-0,5	n.a.

BULGÁRIA

Bulgáriában a legnagyobb problémák a területi szegregáció terén mutatkoznak. A roma populáció több, mint fele elkülönülten él (e téren némi romlás is látszik). A hajléktalanok aránya nem jelentős, s bár nincs 2005-ös adat, de 2014-ben az össznépesség mutatójával megegyező. A vezetékes vízellátottság mutatója mind a roma lakások, mind osztársadalmi szinten javult, bár a lemaradás egy picit növekedett. Az elektromos hálózatra csatlakozó lakások esetében viszont a korábbi nem túl jelentős (2% pontnyi) lemaradást sikerült a számok tükrében ledolgozni. Már minden roma háztartásban is van áram.

Az ingatlan tulajdon terén a vizsgált országok közt egész jó mutatókat közölt Bulgária. Ezek szerint 2005-ben még egy picivel kevesebben rendelkeztek tulajdoni dokumentumokkal, mint az összlakosság körében, 2014-re mindkét csoportban csökkentek a mutatók, de a roma népesség esetében relatíve kevésbé voltak érezhetőek a romló

⁹ Roma Inclusion Index 2015... I. m.

pénzpiaci körülmények. Így bár köztük is sokan veszítették el ingatlanjaikat (talán kisebb arányban voltak jellemzők a banki hitelből épített lakások), összességében a lemaradás csökkent.

A laksűrűség mutatója bár jelez némi különbséget, mégsem mutatnak e számadatok a roma lakásokban sem túlzásfokot.

Mutató	2005 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			2014 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2005) (saját számítás)	A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2014) (forrás: Polónyi I., 2016.)	Változás 2005-2014 a roma népesség lemaradásában (saját számítás)
	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők			
LAKHATÁS									
Hajléktalanok aránya	n. a.	n. a.	n. a.	4	4	n. a.	n. a.	0	n. a.
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya	3,2	10	n. a.	1	8	n. a.	6,8	7	+0,2
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya	0,3	2,3	n. a.	0	0	n. a.	2	0	-2
Ingtatlan tulajdonnal rendelkezők aránya	91	87	n. a.	81	83	n. a.	4	-2	-6
Szegregált környéken élők aránya	na.	47	n. a.	n. a.	53	n. a.	47	53	+6
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)	0,99	1,84	n. a.	0,9	1,6	n. a.	0,85	0,7	-0,15

CSEH KÖZTÁRSASÁG

A Csehországban élő roma népesség lakhatási helyzetének értelmezésében nehézséget jelent a szegregált környéken lakókra vonatkozó adathiány. Az országban a többi mutató tekintetében nem látható kifejezett lemaradás az általános adatokhoz képest. A hajléktalanság elenyésző, az ivóvízellátás szinte teljes körűen megoldott a nyitó évhez képest már a roma lakásokban is. Az áramellátás terén ez az országos adatokra igaz, de a roma népesség 4% nélkülözi a szolgáltatást (összehasonlító adatok híján 2005-ből nem tudjuk értelmezni, hogy történt-e változás). A laksűrűség a romák lakásaiban alig valamivel nagyobb az országos értéknél. A legerőteljesebb különbség a tulajdonviszonyok terén látszik. A 2005-ös bemeneti mutatókhoz képest (ami az össznépesség 50%-os értékével önmagában sem túl magas adat a vizsgált országok közt) szignifikánsan romlott a romák helyzete. Közülük egyötödük rendelkezett csak ingatlan tulajdonnal, 2014-ben viszont a javuló teljes népességre vonatkozó mutató mellett (60%) már majdnem eléri a roma népesség egyötödét, így a hátrány összességében nőtt. A 29%-nyi lemaradás 2014-ben már 36%-os.

A Cseh Köztársaság némely mutató tekintetében szolgáltatott a nőkre külön képzett adatot is, de ezen esetekben sem rajzolódik ki erőteljesebb lemaradás a roma nők helyzetében.

Mutató	2005 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			2014 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2005) (saját számítás)	A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2014) (forrás: Polónyi I., 2016.)	Változás 2005-2014 a roma népesség lemaradásában (saját számítás)
	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők			
LAKHATÁS									
Hajléktalanok aránya	n. a.	n. a.	n. a.	1	1	n. a.	n. a.	0	n. a.
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya	1	5	5	0	2	5	4	2	-2
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya	n. a.	n. a.	n. a.	0	4	n. a.	n. a.	4	n. a.
Ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya	50	21	21	60	24	22	29	36	+7
Szegregált környéken élők aránya	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)	n. a.	n. a.	n. a.	1,23	2,2	n. a.	n. a.	0,97	n. a.

MAGYARORSZÁG

A Magyar Kormány a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervében¹⁰ a következő feladatokat határozta meg a lakhatás területére vonatkozóan:

„1. A telepeken, teletszerű lakókörnyezetben élők társadalmi integrációját felgyorsító komplex célprogramok megvalósítása.

Szükséges intézkedések:

a) A telepeken, teletszerű lakókörnyezetekben élők integrációját célzó intézkedések, komplex fejlesztési programok előkészítése kapcsán rendszeres felmérések készítése a telepekről, teletszerű lakókörnyezetről, illetve az ott található házakról, azok állaga, életveszélyes állapota szempontjából.

b) A telepeken, teletszerű lakókörnyezetekben élők integrációját célzó komplex fejlesztési programok integrálása az önkormányzatok település- és egyéb fejlesztési terveibe.

c) A kisebbségi önkormányzatok bevonása az önkormányzatok település- és egyéb

¹⁰ 68/2007. (VI. 28.) OGY határozat a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervről. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a07hoo68.OGY> (Letöltés ideje: 2017. október 11.)

fejlesztési terveinek kialakításába, végrehajtásába, továbbá a hátrányos helyzetű térségekben működő kisebbségi önkormányzatok segítése a kapcsolódó pályázati lehetőségek megismerésében és az azokban való sikeres részvételben.

2. A leghátrányosabb helyzetű, romák által sűrűn lakott térségek (amelyekben a telepek, telepszerű lakókörnyezetek megjelenése igen gyakori) komplex fejlesztése.

Szükséges intézkedések:

- a) A települési/társadalmi szegregáció által leginkább sújtott telepek, telepszerű lakókörnyezetek komplex problémáinak figyelembevétele az Új Magyarország Fejlesztési Terv operatív intézkedéseinek kialakításakor és megvalósításakor.
- b) A fejlesztési programokat a foglalkoztatási, az oktatási, a szociális, az egészségügyi és egyéb szükségletek egyidejű figyelembevételével szükséges tervezni és megvalósítani, a telepeken, telepszerű lakókörnyezetben élők társadalmi integrációja elősegítésének érdekében.
- c) A fejlesztések tervezésekor és megvalósításakor kiemelt figyelmet szükséges fordítani arra, hogy a forrásokhoz való hozzáférés a lakhatási szegregáció csökkenését eredményezze.

3. A közszolgáltatások differenciált finanszírozási feltételeinek megteremtése.

Szükséges intézkedések:

- a) Annak meghatározása, hogy melyek azok a térségek, ahol az alapvető közszolgáltatások kiépítettségi szintje rendkívül alacsony, és hogy melyek a térségben élők számára nélkülözhetetlen közszolgáltatások.
- b) Az alapvető közszolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása a leghátrányosabb helyzetű térségekben élők számára.
- c) A differenciált közszolgáltatás finanszírozási modelljének kialakítása, amely lehetőséget ad a leghátrányosabb helyzetű térségekben működő szolgáltatások kiemelt finanszírozására, illetőleg a rászorultság elve alapján a kedvezmények biztosítására.

4. Az alacsony jövedelemmel (vagy jövedelemmel nem) rendelkezők bevonása a bérlet- és szociálisbérlet-programba. A lakhatás megőrzését szolgáló pénzügyi és természetbeni ellátásokhoz való hozzáférés javítása.

Szükséges intézkedések:

- a) A szociális bérlet-hozzáférés lehetőségének bővítése a valóban rászorulóknak részére.
- b) A lakásfenntartási támogatás és az adósságkezelési szolgáltatáshoz való hozzáférés javítása a legrosszabb szociális körülmények között élő családok részére.

5. A lakáscélú szociálpolitikai támogatás rendszerének rugalmas átalakítása, elsősorban a mobilitás lehetőségeinek megteremtése céljából.

Szükséges intézkedések:

- a) A lakáscélú szociálpolitikai támogatási rendszernek a mobilitásra lehetőséget teremtő átalakítása, a munkalehetőségek elérése céljából.
- b) Azoknak az ellenőrző mechanizmusoknak a megerősítése, amelyek kivédik a lakáscélú szociálpolitikai támogatás felhasználását belvív-, árvív- vagy egyéb környezet-egészségügyi veszélynek kitett területen.”

GALÉRIA

A lakhatás terén a 2008-as jelentés által kiemelt egyetlen program a Szociális és Munkaügyi Minisztérium *„Telepeken es telepszerű lakókörnyezetben élők szociális es integrációs programja”* volt.¹¹ A tényleges eredményeket monitorozó eljárás során hazánk egyáltalán nem szolgáltatott adatokat a hajléktalanság jelenségéről, ugyanúgy az ingatlanal rendelkezők korábbi és a szegregáció fokának későbbi helyzetéről sem. Ezek nehezítik a változások értelmezését. A területi elkülönülés erőteljes voltára utal azonban a lakások infrastrukturális ellátottságában mutatkozó különbség. Ez a vezetékes ivóvíz esetében 2005-ben a 22 pontnyiról 2014-re 16 pontnyira csökkent, de az összlakossághoz képest így is jóval több roma, cigány ember él a hálózatra nem csatlakozó lakásban. 2005-ben a mutató országosan 4%, a romák körében 26%. 2014-ben a teljes népességre vonatkoztatva 2%-ra javul, a romák esetében 18%-ra csökken. Az árammal el nem látott lakásokról csak kimeneti adataink vannak, azonban a probléma nem súlyos. A teljes népességhez képest (85%) rosszabb mutatót látunk a romák közt az ingatlan tulajdonnal rendelkezők arányában (78%).

A lakókörülmények különbsége látszik a területi kirekesztődés mutatójában, ami 2005-ben a romák majdnem háromnegyedét érintette. A zsúfoltság is jelentős probléma, bár alig érezhetően mérséklődött a két vizsgálati csoport közti különbség, de mind 2005-ben, mind 2014-ben a laksűrűség több, mint kétszerese az országos értéknek. Minden valószínűség szerint ebbe a lakások helyiségszámai mellett erősen belejátszanak a demográfiai, családnagyság béli különbségek is.

¹¹ A Roma Integráció Évtizede Program által megjelölt célok megvalósulási folyamatának monitoring-vizsgálata Magyarországon a 2005-2009 közötti időszakra vonatkozóan. Kurt Lewin Alapítvány, Budapest, 2010. http://www.romadecade.org/cms/upload/file/g317_file3_decade_of_roma_inclusion_hu_fin.pdf (Letöltés ideje: 2016. október 26.)

GALÉRIA

Mutató	2005 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			2014 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2005) (saját számítás)	A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2014) (forrás: Polónyi I., 2016.)	Változás 2005-2014 a roma népesség lemaradásában (saját számítás)
	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők			
LAKHATÁS									
Hajléktalanok aránya	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya	4	26	n. a.	2	18	n. a.	22	16	-6
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya	n. a.	n. a.	n. a.	0	1	n. a.	n. a.	1	n. a.
Ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya	n. a.	n. a.	n. a.	85	78	n. a.	n. a.	7	n. a.
Szegregált környéken élők aránya	n. a.	72	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	72	n. a.	n. a.
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)	1,4	2,9	n. a.	1,0	2,1	n. a.	1,5	1,1	-0,4

MACEDÓNIA

Néhány mutató terén a társadalmi hátrány mérséklődése figyelhető meg Makedóniában a Roma Évtized alatt, így a vezetékes vízellátás és az ingatlantulajdonnal rendelkezők terén. Ez utóbbi mutató egy kicsit növekedett országosan, de ennél erőteljesebben az országban élő romák közt. S míg korábban a lakások infrastrukturális helyzete is mutatott lemaradást (ez leginkább a vezetékes vízzel ellátott lakásokban élők adatából látszik), ezt 2014-re sikerült ledolgozni. Ekkor már csak 5%-nyi roma (míg a 2005-ös adat szerint 21%-uk) nélkülözte a vízhálózatot.

Ugyanakkor romló tendenciák is nyomon követhetők. Ez leginkább a szegregált környéken élők arányának növekedésében figyelhető meg. A 2005-ös 82%-hoz képest 2014-ben már a csoport tagjainak 91%-a él elkülönülten a többségi társadalomtól. Enyhe romlást tükröz a laksűrűség mutatója is: Ez az összlakossághoz mért majd kétszeres adat a kimeneti értékek esetében már el is éri a kétszeres szorzót.

Az áramellátás terén nem változott az enyhe lemaradás.

Mutató	2005 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			2014 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2005) (saját számítás)	A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2014) (forrás: Polónyi I., 2016.)	Változás 2005-2014 a roma népesség lemaradásában (saját számítás)
	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők			
LAKHATÁS									
Hajléktalanok aránya	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya	2	21	n. a.	2	5	n. a.	19	3	-16
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya	0	0	n. a.	4	4	n. a.	0	0	0
Ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya	94	87	n. a.	96	93	n. a.	7	3	-4
Szegregált környéken élők aránya	n. a.	82	n. a.	n. a.	91	.a.	82	91	+9
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)	1,0	1,9	n. a.	1,0	2,0	n. a.	0,9	1	+0,1

MONTENEGRÓ

Az ország nem szolgáltatott adatot a hajléktalanokról, számos mutató azonban az elektromos ellátottságot kivéve a roma népesség társadalmi kirekesztődésének csökkenését támasztja alá a vizsgált időperiódus során. A lakosság teljeskörű áramellátottságához képest a romák hátránya 2005-ben 6%-nyi volt, ez 2014-re 14%-ra növekedett,

jelezve, hogy a hálózatról történő lecsatlakoztatás elsősorban a roma népességet érintette.

Számos mutató tekintetében pozitív irányba változik a tendencia. Országosan sokat javult a vezetékes vízzel ellátott lakások száma, s míg 2005-ben még a népesség 11%-a nélkülözte a vezetékes vizet, 2014-ben már csak 4% ez az érték. Korábban azonban a romák több, mint fele olyan lakásban élt, ahova úgy kellett behordani az ivóvizet, a rákötések számának növekedésével a mutató 2014-re 24%-ra csökkent, így a kirekesztődés értéke 22% pontnyit mérséklődött.

Az ingatlanal rendelkezők arányában is van pozitív elmozdulás (bár az országos adathoz képest ez még messze elmarad – ott 2014-ben 86%), a roma csoportban 56%-ról 59%-ra nőtt a tulajdonosok aránya.

A területi elkülönülés kicsit mérséklődött, de 2014-ben még mindig a romák több, mint fele szegregált lakókörmények között él. A zsúfoltság is mérséklődött, de az országos lakósűrűséghez képest mégis jelentős (két és félszeres) különbség maradt fenn.

Mutató	2005 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			2014 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2005) (saját számítás)	A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2014) (forrás: Polónyi I., 2016.)	Változás 2005-2014 a roma népesség lemaradásában (saját számítás)
	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők			
LAKHATÁS									
Hajléktalanok aránya	11	53	53	4	24	23	42	20	-22
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya	0	6	6	0	14	15	6	14	+8
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya	n. a.	56	n. a.	86	59	n. a.	n. a.	27	n. a.
Ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya	n. a.	59	n. a.	n. a.	55	n. a.	59	55	-4
Szegregált környéken élők aránya	1,3	3,4	n. a.	1,0	2,5	n. a.	2,1	1,5	-0,6
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)	6	30	45	10	19	28	24	9	-15

ROMÁNIA

Az országban egyre több roma él az elektromos hálózatra nem csatlakozó lakásokban. Miközben az országos mutató is egy százaléknnyit romlott (2-ről 3-ra), a romák körében jelentős a kirekesztődés e szolgáltatásból. A mutató csak két százaléknnyit csökkent, de a 2005-ös 13%-os értékhez képest 2014-ben már 15%-uk nélküli az áramot. A vízhálózatra csatlakozó lakások körét tekintve nehezen értelmezhető tendenciák figyelhetők

meg. Vagy az adatok pontatlanok, vagy a teljes lakosság körében nagyon alacsony azok aránya, akik rendelkeznek lakásaikban vezetékes vízzel (2005-ben sem túl magas ez az érték: 44%, de 2014-re javul valamennyit: 52%-ra.) Ehhez képest öröndetesnek is tekinthetjük, hogy a romák lakásainak ennél nagyobb hányadát sikerült rákötni időközben a hálózatra, így a vízellátás terén tapasztalható lemaradás sokat mérséklődött, de nem szűnt meg. Ennek ellenére a csoport majdnem háromnegyede még nélkülözi a szolgáltatást. A Román nemzeti Statisztikai Intézet adatai szerint egyébként 2016-ban az ország össznépességének 62,5%-a érte el a közüzemi vízhálózatot, ez a falusi népesség esetében csak 30,8%, ennek tükrében a Roma Inklúziós Index felmérésének 2014-es fenti adatai mégiscsak mérvadók lehetnek.¹²

A laksűrűség mutatója jelentős különbséget mutat a romák hátrányára, s ez még egy nagyon kicsit nőtt is. A szegregáció erőteljes, viszont a tulajdoni viszonyokban nem látszik markáns különbség.

Mutató	2005 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			2014 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2005) (saját számítás)	A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2014) (forrás: Polónyi I., 2016.)	Változás 2005-2014 a roma népesség lemaradásában (saját számítás)
	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők			
LAKHATÁS									
Hajléktalanok aránya	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya	44	86	n. a.	52	72	na.	42	20	-22
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya	2	13	n. a.	3	15	n. a.	11	12	+1
Ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya	n. a.	n. a.	n. a.	94	90	n. a.	n. a.	4	n. a.
Szegregált környéken élők aránya	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	59	n. a.	n. a.	59	n. a.
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)	0,7	1,5	n. a.	0,7	1,6	n. a.	0,8	0,9	+0,1

SZERBIA

Bár több mutató is jelzi a lakóköörülmények javulását és a kirekesztődés mértékének csökkenését a szerbiai népesség egészéhez képest, még több ponton látszik az erős társadalmi hátrány is. Szerbia a hajléktalanság kérdését a romákra vonatkoztatva értel-

12 National Institute of Statistics, Romania, No: 244. 2017. szeptember 29. http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/distributia_apei16e_o.pdf (Letöltés ideje: 2017. október 7.)

mezte csak, s míg a közölt adatok alapján az országban nem létezik a jelenség, a romák 4%-a e körbe tartozik.

A vezetékes vízellátás terén nagy a lemaradás, de a romák egyre kisebb hányada tartozik a szolgáltatást nélkülözők közé. Az összes lakás körében jelentősen, de a roma lakásoknál még ennél is erősebben javult a hálózatra csatlakozók aránya. Felére csökkent az áram nélküli lakásban élők köre is, így az elvileg teljes mértékben ellátott lakoságon belül mégiscsak él 3%-nyi roma ember 2014-ben, akiknek nélkülözniük kell az áramot. Jelentős a lemaradás a lakások zsúfoltságát vizsgálva is (kétszeres a romák hátránya), de az igazán súlyos kirekesztődési mutatók a szegregáltság fokát mérő számban (a kisebbségi csoport 65%-a), illetve a tulajdoni viszonyokban érzékelhető (a romák 32%-ának van csak ingatlan tulajdona).

Mutató	2005 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			2014 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2005) (saját számítás)	A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2014) (forrás: Polónyi I., 2016.)	Változás 2005-2014 a roma népesség lemaradásában (saját számítás)
	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők			
LAKHATÁS									
Hajléktalanok aránya	n. a.	n. a.	n. a.	0	4	4	n. a.	4	n. a.
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya	8	29	29	2	16	16	21	14	-7
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya	0	6	5	0	3	3	6	3	-3
Ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya	n. a.	n. a.	n. a.	90	32	n. a.	n. a.	58	n. a.
Szegregált környéken élők aránya	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	65	n. a.	n. a.	65	n. a.
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)	n. a.	n. a.	n. a.	1,5	3,01	3,03	n. a.	1,51	n. a.

SZLOVÁKIA

A roma népesség lakásaiban az elektromos ellátás lefedettségének látványos javulása mellett a többi mutató inkább a társadalmi szakadék növekedését vetíti elénk a Roma Évtized során.

A vízellátás elérési mutatója országos szinten 86%-ról 95%-ra növekedett, eközben a romák esetében kevesebb előrelépés történt, e csoport tagjainak 55%-a, majd a későbbi vizsgálati időpontban 65%-a élt olyan lakásban, ahol be volt vezetve a víz. Összességében tehát a társadalmi távolság értéke a 2005-ös 31%pontról 2014-re 39 %pontra emelkedett.

Az ingatlan tulajdonnal rendelkezők köre mind a roma, mind az össznépesség körében csökkent ezen időtávon. Az össznépesség esetében 89%-ról 82%-ra, a romáknál alig kisebb mértékben, 78%-ról 72%-ra, ez némi záródását jelenti a társadalmi ollónak, de nagy előrelépés a lemaradásban nem tapasztalható.

A területi elkülönülés súlyos volt (a roma népesség 40%-át érintette), s e téren nem is sikerült előrelépni, sőt 2014-re ez az arány már 42%.

A laksűrűségi mutató esetében a szlovák adatok során értelmezhetetlen, s a többi ország mutatóival nem összehasonlítható értékeket közöl az adatsor.

Mutató	2005 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			2014 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2005) (saját számítás)	A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2014) (forrás: Polónyi I., 2016.)	Változás 2005-2014 a roma népesség lemaradásában (saját számítás)
	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők			
LAKHATÁS									
Hajléktalanok aránya	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya	14	45	46	5	44	44	31	39	+8
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya	0	9	9	0	2	2	9	2	-7
Ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya	89	82	n. a.	78	72	72	7	6	-1
Szegregált környéken élők aránya	n. a.	40	40	n. a.	42	42	40	42	+2
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)	84,2	57,5	na.	88	48,5	48,5	n. a.	n. a.	n. a.

SPANYOLORSZÁG

A spanyol mutatók a lakhatás terén is jellemzően jobbak, mint az eddig megismert közép-kelet-európai országok adatai. A hajléktalanok arányában csökkent a roma népesség társadalmi hátránya, de ez annak köszönhető, hogy a nyitó év adatai szerint Spanyolországban a jelenség csak az összlakosság 1%-át érintette, ám a kimeneti adatfelvétel évében már 3%-nyi spanyol ember élt az utcán. Eközben a roma populáció értékei változatlanul magasabbak, 4% a hajléktalan körökben.

A lakások közüzemi hálózatokra történő csatlakozása megközelíti az ország összesített mutatóit, a teljeskörű kiépítettséghez képest a spanyol cigányok 2%-a élt 2005-ben vízellátás nélküli, s ugyanekkora hányaduk áramszolgáltatásba be nem kapcsolt lakásban. Mindkét szolgáltatás terén romlott a mutató, a vízellátás tekintetében 2 egységgel, míg az áramszolgáltatás vonatkozásában (ezt hatóságilag könnyebb kikap-

csolni) erőteljesebb (7%-nyi) visszaesés tapasztalható. A zsúfoltság a spanyol cigányok lakásaiban is szignifikánsan megjelenik. Ingatlannal az össznépeség majd teljes köre rendelkezik, ám a cigány népességnél ez enyhe elmaradást jelez 2005-ben (csak 85%-uk). 2014-re sokat javult a helyzet: a statisztika szintjén a cigány csoport tagjai is majdnem felzárkóztak (94%) az országos mutatóhoz (97%). A szegregáció mértékéről csak egy korábbi adat áll rendelkezésünkre, eszerint nem annyira kiterjedt a probléma, mint az a volt szocialista országoknál legtöbb esetben tapasztalható. Az országban élő cigányoknak csak 12%-a élt elkülönült lakóhelyeken.

Mutató	2005 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			2014 (Forrás: Roma Inclusion Index 2015.)			A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2005) (saját számítás)	A roma népesség lemaradása a teljes populációhoz viszonyítva (2014) (forrás: Polónyi I., 2016.)	Változás 2005-2014 a roma népesség lemaradásában (saját számítás)
	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők	Teljes népesség	Roma népesség	Roma nők			
LAKHATÁS									
Hajléktalanok aránya	1	4	n. a.	3	4	n. a.	3	1	-2
Vezetékes ivóvíz ellátás nélküli lakásban élők aránya	0	2	n. a.	0	4	n. a.	2	4	+2
Villamosenergia-ellátás nélküli lakásban élők aránya	0	2	n. a.	0	9	n. a.	2	9	+7
Ingatlan tulajdonnal rendelkezők aránya	93	85	n. a.	97	94	n. a.	8	3	-5
Szegregált környéken élők aránya	n. a.	12	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	12	n. a.	n. a.
Zsúfoltság – egy lakóhelyiségre jutó lakosok száma (fő)	0,6	1,35	n. a.	0,56	3	n. a.	0,75	2,44	+1,69

Összegzés

Bernard Rorke úgy fogalmaz, hogy a Dekád négy kiemelt területe közül az oktatással szemben a lakhatás terén figyelhető meg az évtized legrosszabb helyzete és legkevesebb előrelépése. A bizonyítékokból és adatokból egyértelműen kiderül, hogy a legtöbb előrelépés az oktatásban tíz év elteltével látható. Például számos országban világos pozitív általános tendencia figyelhető meg a korai gyermekkori oktatáshoz és gondozáshoz való hozzáférés tekintetében.

A lakhatás tekintetében viszont nincs jele az előrehaladásnak és kevés az ok optimizmusra. Az elmúlt tíz év minden innovatív központi megközelítését és a roma lakókörülmények javításának kezdeményezéseit a helyi önkormányzatok konkrét tettei elhomályosítják az Évtized legtöbb partner országában. A helyi hatóságok nem egyszer minden szegyenérzet nélkül emelnek falakat, hogy elkülönítsék a romák lakóhelyeit,

GALÉRIA

máskor kényszerrel kilakoltatják és áttelepítik a csoport tagjait arra alkalmatlan, néha egyenesen az egészségre ártalmas helyszínekre.

A rutinszerű lakhatási diszkrimináció a lakáspolitikáért felelős szervek részéről nagyrészt megkérdőjelezhetetlen. A szegregáció tovább növekszik, és a lakhatási és életkörülmények terén a romák és a nem romák közötti szakadék valóban bővül.

A roma integráció évtizedének végén az egyik leginkább aggasztó jelenség az, hogy a kényszer-kilakoltatások és az erőszakos áthelyezések, a roma közösségeknek a települések határain túlra történő kitoloncolása egyre népszerűbb politikai lehetőséggé válnak és biztos módszer ez a populista polgármestereknek hogy megerősítsék helyzetüket és szavazótáborukat a helyi választókerületükben.¹³

Ha átfogó képet szeretnénk felvázolni arról, hogy a vizsgált országokban mekkora diszkrimináció figyelhető meg a lakhatási körülmények terén a roma népesség esetében, azt erősen megnehezíti az adatbeszolgáltatás megtapasztalt hiányos volta, amely talán ezen a területen a legszembetűnőbb.¹⁴

Összegző értékelésünk során egy olyan módszert alkalmaztunk, hogy az egyes, a lakókörülmények eltéréseit vizsgáló mutatók tekintetében sorrendbe állítottuk a partnereket, pl. a hajléktalanok arányában látható társadalmi távolság 2005-ben hol volt a

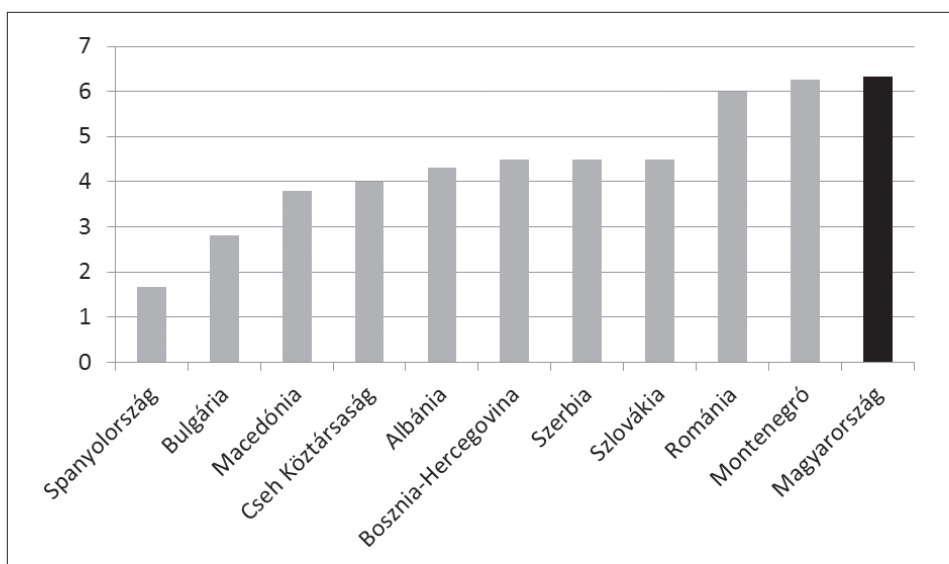
13 RORKE, Bernard: The end of a decade: what happened to Roma inclusion? OpenDemocracy, 2015. szeptember 29. <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/bernard-rorke/end-of-decade-what-happened-to-roma-inclusion> (Letöltés ideje: 2017. október 6.)

14 RORKE, Bernard – MATAACHE, Margareta – FRIEDMAN, Eben: A Lost Decade? Reflections on Roma Inclusion 2005-2015. Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation, Budapest, 2015. http://www.romadecade.org/cms/upload/file/g809_file1_final-lostdecade.pdf (Letöltés ideje: 2016. november 30.)

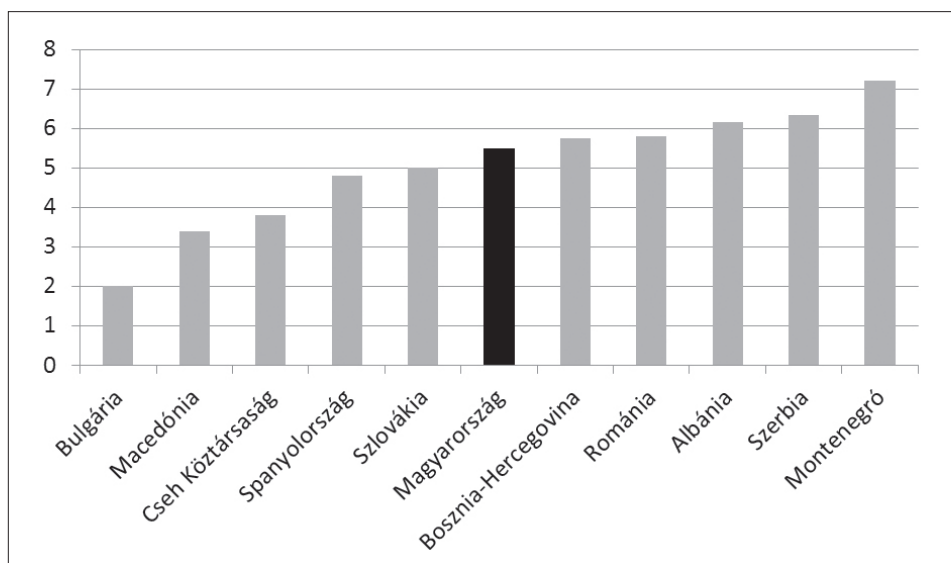
legmarkánsabb, s hol a legkisebb (1. sz. ábra). Megtettük ezt a többi mutató esetében is, s elvégeztük a sorrend kialakítását a 2014-es adatokkal is (2. sz. ábra). Az így kapott helyezéseket összegezve kialakult az országok összesített társadalmi távolsági mutatója, azonban ezeket a nyers adatokat pont amiatt nem használhattuk, mert bizonyos országok számos adata nem állt rendelkezésre. Ezért átlagoltuk a kapott értékeket a rendelkezésre álló mutatók számával, s az így véglegesített ragsort mutatjuk be a 2005-ös, ill. 2014-es, az országok roma közösségeinek átlagolt társadalmi lemaradásának sorrendjét ábrázoló ábrákon.

Láthatóan hazánk állt a lista végén 2005-ben (bár a mindössze 3 mutató alapján képzett átlagpontjával), s 2014-ben a többi partner adatainak rangsorában Magyarország előrébb került, immár a középmezőnybe, a hatodik legjobb helyre (ez esetben négy adatból képeztük az összesített átlagpontoszámot). Mutathatja ez a hazai cigányság lakóköri- és életfeltételeiben a felzárkózás jeleit, jelentheti azt is, hogy számos, a listán még 2005-ben előttünk álló országban nagyobb romlás volt megfigyelhető a társadalmi egyenlőtlenségek terén, mint nálunk, de jelenthet pusztán a hiányos statisztikák miatt torzításokból eredő véletlenszerű értéket is.

1. sz. ábra: A Roma Integráció Évtizede Program résztvevő országainak sorrendje roma népességüknek a többségi társadalomhoz viszonyított átlagolt lemaradása alapján a lakhatás területén (2005)

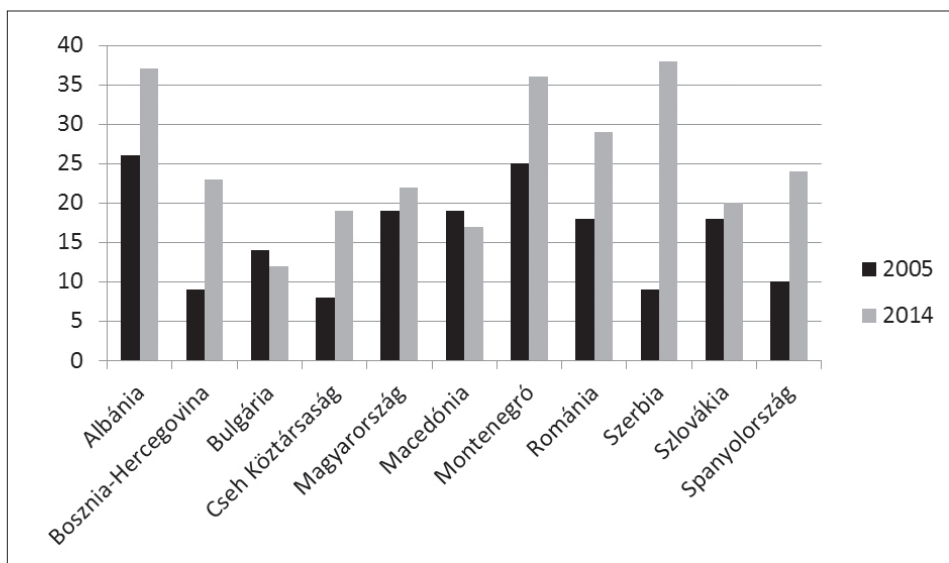

2. sz. ábra: A Roma Integráció Évtizede Program résztvevő országainak sorrendje roma népességüknek a többségi társadalomhoz viszonyított átlagolt lemaradása alapján a lakhatás területén (2014)

Ha a lakókörülményeket vizsgáló mutatók tényleges összesített pontjait (nem az átlagokat) nézzük a bemeneti és a kimeneti mérés időpontjában, akkor következtethetünk a társadalmi távolság változásának tendenciáira. Látható, hogy eltérő mértékben, de a legtöbb partnernél romlott a helyzet, nőtt a kirekesztődés, Bulgáriát és Makedóniát kivéve, ahol egy kicsi javulás figyelhető meg a kapott adatok alapján. Hazánk azon országok közt van Szlovákiával együtt, ahol ez a romló tendencia kevésbé kifejezett. Szerbiában, Bosznia-Hercegovinában, a Cseh Köztársaságban radikális romlás látható a társadalmi távolság mutatójában, s Spanyolország is e körbe tartozik. Igaz, pl. Szerbia esetében a 2005-ös mutató mindössze két lakókörülmény adatából lett képezve, míg a 2014-es összesítéskor már mind a hat, a lakókörülmények elmaradását vizsgáló mutató rendelkezésre állt. De Spanyolország esetében 2005-ben mind a hat, 2014-ben öt távolság mérő felhasználható volt. Ezért az ábra adatai inkább tájékoztató értékűek, mint kész tényként kezelendők (3. sz. ábra).

3. sz. ábra: A roma népesség többségi társadalomhoz viszonyított lemaradásának változása a lakhatás területén a Roma Integráció Évtizede Program résztvevő országában (2005-2014)

Felhasznált szakirodalom

- BENKŐ János: A cigányság felzárkóztatására fordított támogatások mértéke és hatékonysága. In: V i z i Balázs (szerk.): *A romapolitikák értékelési módszerei és a magyar kormányzatok romapolitikái*. Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Budapest, 2014. 5-16. http://real.mtak.hu/16483/1/tanulmánykotet_roma.pdf (Letöltés ideje: 2017. október 7.)
- CSERTI CSAPÓ Tibor: Elillant évtized? A cigány, roma csoportok társadalmi integrációjának alakulása a kelet-közép-európai régió országában az oktatás területén a Roma Integráció Évtizede eredményeinek tükrében. *Romológia*, 2016/11. 10-28.
- CSERTI CSAPÓ Tibor: Elillant évtized II. A cigány, roma csoportok foglalkoztatás-politikai integrációjának alakulása a kelet-közép-európai régió országában a Roma Integráció Évtizede eredményeinek tükrében. *Romológia*, 2016/12. 6-26
- DE SOTO, Hermina – BEDDIES, Sabine – GEDESHI, Ilir: *Roma and Egyptians in Albania: From the social exclusion to the social inclusion*. The World Bank, Whasingtob D. C., 2005.
- FRIEDMAN, Eben: Decade of Roma Inclusion Progress Report. UNDP, 2015. <http://www.eurasia.undp.org/content/dam/rbec/docs/DORI%20REPORT.pdf> (Letöltés ideje: 2016. november 30.)
- HABLICSEK László: A roma népesség iskolázottságának területi alakulása: Tények és becslések. *Kisebbségkutatás*, 2007/4. 729-766.
- JOVANOVIĆ, Zeljko: Why Europe's „Roma Decade” Didn't Lead to Inclusion. Open Society Foundations, 2015. szeptember 21. <https://www.opensocietyfoundations.org/>

- voices/why-europe-s-roma-decade-didn-t-lead-inclusion (Letöltés ideje: 2017. október 6.)
- MALEVI, Jorida (ed.): THE DECADE OF ROMA INCLUSION. National Action Plan 2010-2015. Tirana, 2011. <http://www.al.undp.org/content/dam/albania/docs/The%20Decade%20of%20Roma%20Inclusion%20-%20National%20Action%20Plan.pdf> (Letöltés ideje: 2016. október 26.)
- POLÓNYI István: Emberi erőforrásaink 21. százada. Gondolat Kiadó, Budapest, 2016.
- RORKE, Bernard: The end of a decade: what happened to Roma inclusion? *OpenDemocracy*, 2015. szeptember 29. <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/bernard-rorke/end-of-decade-what-happened-to-roma-inclusion> (Letöltés ideje: 2017. október 6.)
- RORKE, Bernard – MATACHE, Margareta – FRIEDMAN, Eben: A Lost Decade? Reflections on Roma Inclusion 2005-2015. Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation, Budapest, 2015. http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9809_file1_final-lostdecade.pdf (Letöltés ideje: 2016. november 30.)

FELHASZNÁLT DOKUMENTUMOK

- 68/2007. (VI. 28.) OGY határozat a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervéről. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a07hoo68.OGY> (Letöltés ideje: 2017. október 11.)
- A Roma Integráció Évtizede Program által megjelölt célok megvalósulási folyamatának monitoring-vizsgálata Magyarországon a 2005-2009 közötti időszakra vonatkozóan. Kurt Lewin Alapítvány, Budapest, 2010. http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9317_file3_decade_of_roma_inclusion_hu_fin.pdf (Letöltés ideje: 2016. október 26.)
- National Institute of Statistics, Romania, No: 244. 2017. szeptember 29. http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/distributia_apei16e_o.pdf (Letöltés ideje: 2017. október 7.)
- Roma Inclusion Index 2015. Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation, Budapest, 2015. <http://www.rcc.int/romaintegration2020/files/user/docs/Roma%20Inclusion%20Index%202015.pdf> (Letöltés: 2016. október 26.)
- Roma Integráció Évtizede 2005-2015. Kutatási Jelentés – Decade Intelligence. A romák társadalmi befogadását előmozdító projektek sikerességét vagy kudarcát befolyásoló tényezőkről. Roma Integráció Évtizede Titkárság Alapítvány, 2014. http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9791_file13_evtized-kutatasi-jelentes.pdf (Letöltés ideje: 2016. október 27.)